

ROBIN LANE FOX

DE KLASSIEKE WERELD – EEN EPISCHE GESCHIEDENIS VAN DE GRIEKEN EN DE ROMEINEN

(Bert Bakker: Amsterdam, 2006) 848 blz., € 49,95

Een groot boek, zo leerde de hellenistische dichter Callimachus, is een groot kwaad. Hij verkoos fijnzinnige, puntige teksten boven het eindeloos voortrollende epos, het tsjirpen van de cicade boven het gebalk van een muildier.

De Britse historicus Robin Lane Fox schreef een groot boek dat onlangs in het Nederlands vertaald werd. Hij behandelt daarin de enorme tijdsspanne tussen de gedichten van Homerus in de achtste eeuw voor het begin van onze jaartelling tot en met de regering van keizer Hadrianus in de tweede eeuw erna. Gelukkig is Lane Fox geen muildier, maar een Oxford-fellow. Hij levert een fikse prestatie, doordat hij het overzicht houdt in de ordening en presentatie van zijn stof. Het boek bestaat uit tientallen chronologisch geplaatste, korte hoofdstukken waarin een drietal thema's beurtelings de boventoon voert. De overzichtelijke orde in het boek is in de (inter)nationale pers geprezen. Lane Fox' keuze voor de drie leidende thema's vraagt echter om nadere toelichting.

Vrijheid

De auteur kiest ervoor om de geschiedenis van het millennium dat Homerus scheidt van Hadrianus te presenteren aan de hand van de thema's *vrijheid*, *recht*, en *lux* (of *spilzucht*). Deze thema's waren belangrijk in het antieke denken. Historici vanaf Herodotus laten al dan niet verbloemd

zien dat deze thema's verweven zijn met de beweegredenen van de spelers op het wereldtoneel. Opstanden of veldtochten vinden plaats in naam van de vrijheid, verhoudingen tussen heersers en onderdanen of tussen burgers onderling worden stelselmatig gezien als rechtvaardig of onrechtvaardig, en het vergaren van rijkdommen leidt tot maatschappelijke verschillen.

Door de keuze van deze thema's blijft Lane Fox dicht bij het idioom van de antieke historici, die een belangrijke bron vormen voor zijn materiaal. Benaderingswijzen van moderne collega's diskwalificeert Lane Fox niet volkomen, maar hij lijkt toch enig genoeg te voelen als hij schrijft dat studies naar 'economie en sociologie, geografie en ecologie, theorieën over klasse en geslacht, de macht van symbolen of demografische modellen (...) hooguit een aanvullende, verdiepende werking kunnen hebben. Uiteindelijk, zegt Lane Fox, moet je de Oudheid vatten in haar eigen begrippenapparaat.

Echte, maar amusante, kritiek op collega-historici uit Lane Fox in dit boek daarnaast op zeer Britse wijze: zonder verdere toelichting

laat hij bijvoorbeeld het deel *Hellenistische werelden* voorafgaan door een citaat uit Rostovtzeff's *Social and Economic History of the Hellenistic World* uit 1941. De sociaal-culturele context waarbinnen deze man schreef laat zich raden, wanneer klip en klaar wordt betoogd dat het 'bureaucratisch systeem van het Oosten (...) volgens een algemeen plan en met een welbepaald doel' is omgevormd door de 'wendbaarheid' van de Griekse geest. Hand in hand, kameraden! Iets dergelijks gebeurt aan het begin van deel VI, waar de invloed van het Romeinse Imperium op zijn onderdanen wordt uitgelegd door een Britse kolonialist anno 1936 (de onderdanen kenmerken zich door dankbaarheid voor de Pax Romana) en door een student van de klassenstrijd anno 1981 (het Rijk was bewust gevormd door de heersende klasse om 'destructieve economische exploitatie van de grote massa' mogelijk te maken). Impliciet lijkt Lane Fox te willen zeggen: vertrouw nooit een historicus! Ook bij het volgen van een van de hoofdthema's van het boek, *vrijheid*, wordt de tong nu en dan in de wang geduwd. Aanzien-

lijke figuren trekken er telkens op uit om 'vrijheid' te genereren. Alexander de Grote brengt vrijheid aan de Griekse steden van Klein-Azië, en een generatie later wensen de Griekse steden vrijheid van het Macedonische juk. Cicero had na de dood van Caesar graag de vrijheid zien terugkeren – zijn rivaal Clodius had een decennium eerder Cicero's huis laten slopen om er bovenop symbolisch een tempel voor de Vrijheid te stichten. Maar Lane Fox overstijgt de ironie. In soms vrij technische analyses, altijd op basis van antiek bronnenmateriaal, laat hij zien hoe dit begrip vrijheid door de jaren heen veranderd is; telkens was

het iets nastrevenswaardigs, maar het betekende iets anders voor een burger in klassiek Athene dan voor een senator onder Nero.

Objectiviteit

Tijdens het lezen becroop me herhaaldelijk het gevoel dat Lane Fox zijn eigen voorkeuren te veel laat blijken. Zo heet het driemanschap Caesar-Pompeius-Crassus een 'boevenpact'. Het beeld dat hij schetst van de eerste eeuw van het Romeinse keizerdom is *prima facie* een aaneenschakeling van lasterlijke anekdotes uit Suetonius en Tacitus: bloeddorst, laffe dienstbaarheid en decadentie troef. Hij legitimeert deze presentatie in het mooie hoofdstuk

Het verleden portretteren, waarin hij de cynische Tacitus de 'ultieme geschiedschrijver van de absolute macht' noemt: 'In onze tijd van éénpartijbewind, 'propaganda', 'gunstelingen' en 'democratieën' zonder enige wezenlijke inhoud, zijn Tacitus' inzichten nog steeds bijzonder relevant. (...) Wanneer men zich erover beklagt dat Tacitus zich concentreerde op hofpolitiek in plaats van op de sociale en regionale variëteit die vele moderne historici veel meer aanspreekt, onderschat men de waarde van wat hij ons biedt. De karakters van de keizers hadden wel degelijk vergaande consequenties (...).'

Je kan het eens zijn met Lane Fox of oneens – aan de waarde van zijn tekst doet dat niet veel af. Als het al zo is dat er in zijn presentatie van de geschiedenis van de antieke wereld een moralistisch program zit, dan is dat in elk geval niet storend aanwezig. Een auteur kan zichzelf niet wegcijferen, en objectiviteit bestaat helemaal niet – Lane Fox laat dat zien door het ironische gebruik van citaten van collega's. Dit boek laat zien wat er in de Oudheid gebeurde, en spoort tegelijkertijd de moderne lezer aan tot eigen stellingname.

Planten

Charmant is de brede oriëntatie op beschikbare bronnen: naast de genoemde antieke auteurs maakt Lane Fox gebruik van het vele materiaal dat de archeologie met name in de twintigste eeuw heeft verzameld. Locale aangelegenheden of de besognes van de gewone man komen in beeld doordat de teksten van wijnscripities, eden, contracten en bijvoorbeeld een 'rapport over de mankracht van het Eerste Cohort van de Tungriërs' boven de hoofdstukken worden afgedrukt ('Totaal aantal afwezigen 456, onder wie 5 centurio's, (...) ziek 15, gewond 6, lijdend aan



DE KLASSIEKE WERELD

Een epische geschiedenis van de Grieken en de Romeinen

ROBIN LANE FOX

UITGEVERIJ BERT BAKKER



oogontsteking 10'). Elders krijgen we een prachtig staaltje projectontwikkeling te zien: Grieken in hellenistisch Egypte wensen zich wijn, olijfolie, laurier en abrikozen, net als 'thuis', en importeren duizenden planten en bomen naar de Pajoen. Het is overigens aardig om op te merken hoe vaak Lane Fox, die sinds 1970 heeft bijgeklust als *weekly gardening correspondent* bij de *Financial Times*, zich uitlaat over plantaardige aangelegenheden; het boek eindigt niet toevallig in het park van de Villa Hadriana.

Het enige nadeel bij zijn uitgebreide bronnengebruik is, dat Lane Fox nogal inconsequent omgaat met verwijzingen. Soms geeft hij door middel van een voetnoot de precieze herkomst van een citaat of de achtergrond bij een bepaalde passage, maar op andere momenten moet de lezer het doen met de 'keuze

uit geraadpleegde werken' die achterin het boek is toegevoegd. Verwarrend daarbij is, dat er herhaaldelijk woorden of passages in de tekst tussen aanhalingstekens staan, zonder dat duidelijk wordt of het een citaat is. Dit alles zal te maken hebben met de spanning tussen historicus en beoogd lezerspubliek – zijn uitgever zal op de hoogte zijn van de regel dat elke voetnoot tenminste tien lezers afschrikt, en er maar één blij maakt.

De uitgave van het boek ziet er voor het overige verzorgd uit. De goede selectie van foto's en illustraties uit het Engelse origineel is overgenomen. Wel moet me van het hart dat de vertaling niet overal vlekkeloos is. Er zijn relatief veel tikfouten in antieke namen en termen aanwijsbaar, *soit*. Maar er zijn ook plaatsen waar slordigheden veel storender werken. Niet

iedereen zal dagelijks Plato's *Crito* lezen, maar die dialoog speelt in de gevangenis. Socrates vraagt daar, of iemand de opgewonden Xantippe naar huis (dus niet 'uit huis') kan brengen. Haarkloverij – misschien. Maar het gaat echt mis als Alexander 'verdrongen' blijkt (p. 505, in de Engelse tekst staat 'died').

Robin Lane Fox heeft met zijn grote *epische geschiedenis* een fascinerend boek geschreven. Hij laat de oudheid voor een belangrijk deel voor zichzelf spreken doordat hij bronnen ofwel letterlijk toont, of in het antieke idioom schrijft. Het feit, dat er tegelijkertijd een suggestieve, prikkelende boodschap in besloten ligt is te prijzen – het geeft aan dat de oudheid niet slechts om haarzelf bestudering waard is, maar dat die studie ook relevant is voor het heden. Niet kwaad!

NIEUW!

AMSTERDAMSE NASCHOLING GESCHIEDENIS



GESCHIEDENIS OP HET VMBO

Omdat geschiedenis in veel gevallen een steeds minder herkenbare, eigen positie heeft op het vmbo, door opname ervan in een algemeen leergebied en door de inzet van docenten die niet als geschiedenisdocent geschoold zijn, dreigt de specifieke didactiek die voor geschiedenis op het vmbo noodzakelijk is vaak te weinig uit de verf te komen. Daarom organiseert de EHvA in samenwerking met CNA en het IVGD een cursus die bestaat uit drie bijeenkomsten van elk ca drie uur. Achtereenvolgens komen de volgende onderwerpen aan bod:

De vmbo-leerling in de onderbouw als 'romantische denker'

Hoe denken leerlingen in de onderbouw over de maatschappelijke werkelijkheid en hoe kan hun vermogen tot 'romantisch denken' (verkennen van spannende, vreemde werelden, mooie verhalen) didactisch worden uitgebuit? Bij dit onderdeel wordt gebruik gemaakt van de succesvolle voorstellen met betrekking tot romantisch denken van de Canadese onderwijskundige Kieran Egan.

Het voorstelbaar maken van geschiedenis: verhaal, beeld en ICT

Werken met teksten in boeken en het invullen van werkboeken is vaak veel te saai en te weinig spannend om tot goede leerresultaten te leiden. Hoe kan gebruik gemaakt worden van beelden en verhalen voor een effectiever geschiedenisonderwijs, en hoe kan daarbij ICT op een effectieve manier worden benut?

Het vak en het leergebied

Op een groeiend aantal scholen wordt in plaats van geschiedenis en een aantal andere vakken een algemeen leergebied 'mens en maatschappij' ingevoerd. Waarom gebeurt dat en wat zijn er de voor- en nadelen van? Hoe moet met geschiedenis binnen de context van een leergebied worden omgegaan? Welke leerboeken en andere lesmaterialen komen in aanmerking?

Data:

9 oktober, 6 november en
11 december 2007, van 13.00 tot 16.00
uur

Locatie:

CNA, H.J.E. Wenckebachweg 144-148,
Amsterdam (B-toren)

Kosten:

€ 375,-



Hogeschool van Amsterdam
Educatieve Hogeschool van Amsterdam



IVGD
Instituut voor
Geschiedenisdidactiek



UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM
Instituut voor de Lerarenopleiding

Inschrijven

Een inschrijfformulier kunt u downloaden van www.centrumvoornascholing.nl of aanvragen bij het secretariaat van het Centrum voor Nascholing Amsterdam, Barbara Ruijgrok, E: bruijgrok@cna.uva.nl T: 020 - 52 51 573